

Β ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Β_ΘΕ 2.3 ΠΑΡΑΔΟΣΗ

(Αναλύοντας)

Παράδοση και λαϊκές παραδόσεις

«Υπάρχουν παραδόσεις που δεν έχουν σχέση πάντοτε με το γνήσιο πνεύμα του Χριστιανισμού, όπως αυτό εκφράστηκε από την Αγία Γραφή, τις Οικουμενικές Συνόδους και την ομόφωνη άποψη των Πατέρων της Εκκλησίας. Πρόκειται για τις επιμέρους “παραδόσεις”, που δεν είναι πάντοτε παραδόσεις της Εκκλησίας, έστω και αν συνδέονται με γεγονότα της ζωής της Εκκλησίας, ή για λαϊκές παραδόσεις με παγανιστικά και λαϊκά στοιχεία που έχουν ζυμωθεί με τη θρησκευτική ζωή και είναι δύσκολο να διακρίνει ο απλός πιστός μέχρι πού οι παραδόσεις αυτές είναι γνήσιες παραδόσεις της Εκκλησίας. Αυτές και κριτική και αλλαγή επιδέχονται, στο βαθμό που δεν εκφράζουν τη γνήσια Παράδοση της Εκκλησίας. Σε αντίθετη περίπτωση έχουμε μια απλή «συντήρηση» ενός παρελθόντος που παύει να είναι ζωογόνος αλήθεια. Επίσης, υπάρχουν οι παραδόσεις των ανθρώπων ή τοπικές παραδόσεις, όπως συμβαίνει σε τοπικές Εκκλησίες ή σε χώρες όπου αναπτύσσεται η ιεραποστολή, όπου τα τοπικά έθιμα και οι τοπικοί παραδοσιακοί τρόποι έκφρασης παραμένουν στη ζωή της τοπικής Εκκλησίας και η λατρευτική ζωή επίσης ακολουθεί άλλη πορεία σύμφωνη με τις τοπικές παραδόσεις».

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., *Χριστιανισμός και Θρησκείματα Β' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2011, σελ. 118.

* * *

Εκκλησία και λαϊκά έθιμα

«Υπάρχει, ωστόσο, και μια άλλη κατηγορία λαϊκών λατρευτικών εθίμων, τα οποία σχετίζονται μεν κατά κάποιο εξωτερικό τρόπο με την λειτουργική ζωή της Εκκλησίας, πρόκειται όμως ουσιαστικά για μαγικού τύπου τελετές και αντιλήψεις, ή δεισιδαίμονες συμπεριφορές και προλήψεις, που πόρρω απέχουν από την αληθινή πίστη και το αυθεντικό λειτουργικό ήθος της Εκκλησίας. Εκτός των ανωτέρω, κατά το παρελθόν παρατηρήθηκαν και πολλές άλλες περιπτώσεις αναμείξεως χριστιανικών και ειδωλολατρικών λατρευτικών στοιχείων, οι οποίες, δυστυχώς, παρά την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου του λαού και την υπό της Εκκλησίας καταβληθείσα κατηχητική προσπάθεια, παραμένουν ως σήμερα ανεξάλειπτες.

Ανακεφαλαιώνοντας θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τη στάση της Ορθόδοξου Εκκλησίας έναντι των λαϊκών εθίμων στις εξής τρεις βασικές αρχές: Α) Απόλυτος σεβασμός και φροντίδα συντήρησης και καλλιέργειας για τα έθιμα εκείνα, που συνηχούν προς το ορθόδοξο δόγμα και το ορθόδοξο λειτουργικό ήθος. Β) Ποιμαντική ανοχή και πνεύμα παιδαγωγικής αξιοποίησης προς εκείνα που δεν δημιουργούν ιδιαίτερα πνευματικά προβλήματα, όπως π.χ. αυτά που αναφέρονται στην αγάπη προς τη φύση, την προστασία του περιβάλλοντος και την καλώς νοούμενη ψυχαγωγία των ανθρώπων. Γ) Απερίφραστη καταδίκη και συστηματική ποιμαντική προσπάθεια εξάλειψης των εθίμων εκείνων, τόσο των παλαιών, όσο και των νεωτέρων, που έφερε η εκκοσμίκευση της λατρείας, και τα οποία δεν εναρμονίζονται με το πνεύμα της αγίας Γραφής και των ιερών κανόνων».

Τζέρπος, Δ., πρωτοπρ., *Η Ορθόδοξη λατρεία στα ήθη και έθιμα του Ελληνικού λαού*, Εισήγηση στο ΣΤ' Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, Σύρος: 20-23 Σεπτεμβρίου 2004.

* * *

Γιορτές και σύμβολα στην ορθόδοξη ελληνική λατρεία

«Οποιαδήποτε κι αν θα είναι η πολιτιστική εξέλιξη, ή η αφομοίωση του ελληνικού έθνους μέσα στον παγκόσμιο μηχανικό τρόπο ζωής, με τους καταρράκτες των τουριστικών επισκέψεων και την οικονομική ένταξή του στην Κοινή Ευρωπαϊκή Αγορά, θα του μείνει πάντα μια γωνιά ιδιότυπης παραδοσιακής ζωής, μια εστία αποτελεσματικής αντίστασης, η ορθόδοξη εκκλησιαστική του εθιμοτυπία. Αν είχαμε γίνει Καθολικοί ή Διαμαρτυρόμενοι, τότε πολύ γρήγορα ο ευρωπαϊκός ή διεθνής ασβέστης θα έχε σκεπάσει τα εθνικά ψηφιδωτά μας. Επειδή, όμως, ακολουθούμε το πιο λαογραφικό δόγμα στις τελετουργικές εκδηλώσεις και ενέργειες, που είναι πλούσιες και συνεχείς και οικείες, όχι μόνο στην Εκκλησιά, αλλά και μέσα στο σπίτι και έξω, στον δημόσιο βίο, κι επειδή το δόγμα αυτό προσαρμόστηκε και ζυμώθηκε από χρόνια, με τις ελληνικές -αρχαίες και νέες- συνήθειες και παραδόσεις μας, γι' αυτό δύσκολα θα φθάσουμε σε συγχώνευση αφανιστική...

Γιορτές, τελετές και σύμβολα στην ορθόδοξη ελληνική λατρεία είναι ένα εξαιρετο σύνολο ζωντανών εκδηλώσεων, που γίνονται από την ίδια την Εκκλησία για το λαό, ή από τον λαό για την Εκκλησία, γεμίζουν τη ζωή του έθνους και κρατούν σε απόσταση, ή μη συμμετοχή, οποιαδήποτε εισβολή από ξένα και δελεαστικά έθιμα. Και μόνη η διαφορά της αρχιτεκτονικής των βυζαντινών εκκλησιών μας, που σφραγίζουν σ' όλη την Ελλάδα το εθνικό μας τοπίο, θα αρκούσε για να δηλώσει τον ξεχωριστό χώρο. Αλλά και οι εικόνες, τα θυμιατήρια, τα κόλλυβα, το σχήμα των παπάδων μας, ή ψαλτική, οι γιορτές, φωνάζουν για το ιδιαίτερο λαογραφικό χρώμα του τόπου, που μπορούν να το διαφεντεύουν για

αιώνες... Ας κατακρίνουν οι θεολογικώς αυστηροί ιεροκήρυκες τα “ειδωλολατρικά” μικροέθιμα του λαού. Όλοι τους, και αυτοί και οι άλλοι, οι συμπαθητικοί κληρικοί των χωριών, διατηρούν μίαν εκκλησιαστική ορθόδοξη λαογραφία από τις πιο ακατάλυτες. Η λειτουργία μας κι οι άλλες ακολουθίες είναι γεμάτες από λαϊκά παραδοσιακά ενδιαφέροντα, σε νόημα, σε θέαμα, σε μέλος... Η ορθόδοξη λατρεία, διατηρεί θέλοντας και μη, τα ελληνικά παραδοσιακά έθιμα και μέσα στον οποιοδήποτε εξευρωπαϊσμό μας, οι γιορτές, οι τελετές, και η κοινωνική τους επίδραση θα δείχνουν πάντα την εθνική φυσιογνωμία μας και θα φωνάζουν μ' ένα πανηγυρικό τρόπο: εδώ Ελλάδα».

Λουκάτος, Δ., «Η Εκκλησία και τα λαογραφικά της», στο *Σύγχρονα Λαογραφικά*, εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 2003, σελ. 105-110.

* * *

Θρησκευτική λαογραφία

«Στις διαδικασίες αυτές, που υπήρξαν μακροχρόνιες και όχι πάντοτε ειρηνικές, αυτόματες και αυτονόητες, τον πρώτο λόγο είχε ο λαός, που διαχειριζόμενος την παράδοσή του και τα νέα στοιχεία που προσλάμβανε σύμφωνα με το αισθητήριο και το θρησκευτικό του αίσθημα, δεν δίστασε να υιοθετήσει και να προσεταιριστεί νέα στοιχεία, με κύριο κριτήριο την τελετουργική τους υπόσταση, ακόμη και ενάντια στη γνώμη της επίσημης ποιμαίνουσας Εκκλησίας ή στη δογματική υπόσταση της πίστης του. Αυτήν ακριβώς τη διαδικασία περιέλαβαν εν προκειμένω οι πολιτισμικοί διάλογοι, στην λειτουργία των οποίων οφείλεται μεγάλο μέρος της τελετουργικής ελληνικής λαϊκής παράδοσης, όπως την γνωρίζουμε και την μελετούμε σήμερα. Ας σημειωθεί μάλιστα εδώ ότι η κίνηση αυτή μεταξύ Ανατολής και Δύσεως, που χαρακτηρίζει γενικότερα τις εκφάνσεις του ελληνικού -και όχι μόνον του λαϊκού- πολιτισμού και οφείλεται στη γεωγραφική και γεωπολιτική θέση του ελληνικού χώρου, που αποτελεί ουσιαστικά γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης, συνεχίζεται και σήμερα, που η ελληνική κοινωνία έχει πάψει να είναι εθνικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά ομοιογενής».

Μ. Βαρβούνης, Γ., Μ., «Η Ελληνική Λατρεία μεταξύ Ανατολής και Δύσης: Ζητήματα πολιτισμικού διαλόγου στη Θρησκευτική Λαογραφία», *Phasis. Greek and Roman Studies* 13-14 (2010-2011), Institute of Classical, Byzantine and Modern Greek Studies - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, σελ. 416-434.

* * *

Έννοια και σημασία της χριστιανικής παράδοσης

«Με τον όρο Παράδοση της Εκκλησίας εννοούμε την αδιάσπαστη συνέχεια της πίστης της Εκκλησίας από την εποχή της επί γης παρουσίας του Χριστού, όπως παραδόθηκε στους πρώτους μαθητές του και τους διαδόχους τους. Η πίστη αυτή έχει ως αντικείμενο τον ίδιο το Χριστό και την εμπειρία της ζωής και του κοσμοσωτήριου έργου Του. Αυτό είναι που οι μαθητές “άκουσαν και είδαν με τα ίδια τους τα μάτια και τα χέρια τους ψηλάφησαν” (Α' Ιωάν. 1,1) και που αποτελεί το χαρμόσυνο μήνυμα της σωτηρίας (Ευαγγέλιο). Καθώς στο βασικό της μέρος η εμπειρία αυτή καταγράφηκε στην Καινή Διαθήκη, ονομάζουμε σήμερα Παράδοση ειδικά: α) τη διδασκαλία του Χριστού και των Αποστόλων που δεν έχει καταγραφεί στην Αγία Γραφή, αλλά παραδόθηκε στην Εκκλησία στην αρχή προφορικά και στη συνέχεια καταγράφηκε στα έργα των Αποστολικών Πατέρων ή των διαδόχων τους, καθώς και στις αποφάσεις των Συνόδων της Εκκλησίας, επομένως σήμερα η Παράδοση είναι γραπτή, και β) θέματα που σχετίζονται με τη λατρεία, τη διοίκηση και τη ζωή της Εκκλησίας, και η συνείδηση του σώματος της Εκκλησίας έχει αποδεχθεί ότι εκφράζουν την πίστη και το μήνυμα του Ευαγγελίου. Την πίστη αυτήν την έζησαν και τη ζουν οι χριστιανοί μέσα στη ζωή της Εκκλησίας, δηλαδή στα μυστήρια της και την ευρύτερη εκκλησιαστική ζωή, κάτω από την καθοδήγηση του Αγίου Πνεύματος. Κλήρος και λαός που ζουν αυτήν την εκκλησιαστική ζωή την αναπτύσσουν και τη διατυπώνουν ως διδασκαλία σε κάθε ευκαιρία και την κάνουν πράξη στη λατρευτική ζωή».

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., Χριστιανισμός και Θρησκευματα Β' Γενικού Λυκείου, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2011, σελ. 117-120.

* * *

(Εφαρμόζοντας)

Χριστιανική παράδοση και ανανέωση

«Η Παράδοση της Εκκλησίας δεν είναι κάτι στατικό και αποστεωμένο. Έχει στοιχεία δυναμικά και δημιουργικά που, αν αξιοποιηθούν σωστά, μπορούν, σε κάθε εποχή, να δώσουν νέα πνοή στη ζωή των πιστών και να εκφράσουν τις ανάγκες της κάθε εποχής, μέσα στο γνήσιο πνεύμα της ζωής της Εκκλησίας. Η γνήσια Παράδοση δεν απολυτοποιεί το παρελθόν, αλλά το χρησιμοποιεί ως βάση για να προετοιμάσει το μέλλον που είναι ο ερχομός της Βασιλείας του Θεού στην πληρότητά της. Είναι μια κατάσταση πορείας, στην οποία το παρελθόν γίνεται οδηγός και δείκτης πορείας για τους πιστούς της κάθε εποχής. Παράδοση δεν είναι κάποιο υλικό που

διαφυλάσσεται σ' ένα "ιερό μουσείο" όπως θα συνέβαινε με νεκρά πράγματα που έχουν ανάγκη διατήρησης. Είναι η ίδια ζωή επειδή είναι η συνέχεια του ζωογόνου σώματος του Χριστού, φωτίζεται από το Άγιο Πνεύμα και μας οδηγεί προς τον τελικό ερχομό της Βασιλείας του Θεού.

Συνεπώς, το χρέος του χριστιανού είναι να αξιοποιεί σωστά τη δυναμική που έχει η ίδια η Παράδοση. Όσο ο ίδιος ο χριστιανός παραδίδει τον εαυτό του στη ζωή της Εκκλησίας τόσο μπορεί να επιτυγχάνει τη διαρκή ανανέωση της Παράδοσης για να απαντήσει δημιουργικά στις προκλήσεις της εποχής του. Ο χριστιανός δεν πρέπει να φοβάται την αντιπαράθεση και την κριτική κατά τη συνάντηση της Παράδοσης με το μη χριστιανικό ή μη ορθόδοξο κόσμο... Η Παράδοση της Εκκλησίας είναι πολύτιμη κληρονομιά ζωής. Οι πιστοί οφείλουν να τη διαφυλάσσουν, να τη συνεχίζουν και να την ανανεώνουν, όπου απαιτείται, δημιουργικά».

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., *Χριστιανισμός και Θρησκευόμενα Β' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2011, σελ. 120-122.

* * *

Παράδοση και ελευθερία από το παρελθόν

«...η Παράδοση σημαίνει όχι απλώς ομοψυχία με το παρελθόν, αλλά και ελευθερία από το παρελθόν: Δεν είναι μόνο μια προστατευτική, συντηρητική αρχή, αλλά πρωτίστως είναι η αρχή της αύξησης και της αναγέννησης. Η κατανόηση της Παράδοσης ως αρχής που αγωνίζεται να αναστηλώσει το παρελθόν, χρησιμοποιώντας το παρελθόν ως κριτήριο για το παρόν, απορρίπτεται από την ίδια την ιστορία και τη συνείδηση της Εκκλησίας. Η μαρτυρία της Εκκλησίας δεν είναι ζήτημα μνήμης, αλλά αδιαλείπτως παρουσίας ζωής. Η Ορθοδοξία δεν είναι μόνο μια παράδοση· είναι επίσης κι ένα χρέος... Η αληθινή ιστορική σύνθεση συνίσταται όχι απλώς στο να ερμηνεύσουμε το παρελθόν, αλλ' επίσης στο να διαμορφώνουμε το μέλλον με μια δημιουργική δράση. Η "συμφωνία με το παρελθόν", παρ' όλο που είναι αναγκαία, είναι κάτι δευτερογενές. Πραγματική αποδοχή της Παράδοσης σημαίνει ψηλάφηση της παρουσίας του Χριστού στο εκάστοτε παρόν της Εκκλησίας».

Παπαθανασίου, Ν. Θ., *Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. Η ιεραποστολή ως ελπίδα και ως εφιάλτης*, εκδ. Εν πλω, Αθήνα 2008, σελ. 121-123.

* * *